

Devrimci Marksizm'de "Geçiş Programı" anlayışı (I)

Yazının ikinci bölümüne buradan, üçüncü bölümüne buradan, dördüncü bölümüne ise buradan ulaşabilirsiniz.

Yazar: M. Yenice

Yazım tarihi: Nisan 1980

Kaynak: "Devrimci Marksizm'de Geçiş Programı Anlayışı", Eleştiri Yayınevi, Devrimci Sosyalizm Dizisi 3, Nisan 1980, İstanbul.

Yayın Kurulu'nun notu: Okuyucunun da fark edeceği üzere aşağıdaki metinde on dokuzuncu dipnottan yirmi beşinci dipnota doğrudan bir geçiş vardır. Bunun sebebi, metnin alındığı kitapta, bu dipnotların metne farklı bir çerçevede eklenmiş olan bir bilgilendirme notunda yer almış olmasıdır. Biz burada bütünlüğü ve akışı bozmaması için bu bilgilendirme notuna yer vermedik ve dipnotlar ile kaynakların eşleştirilmesi noktasında da kitaptaki metne sadık kaldık. Otuz ikinci dipnot ise, metnin orijinal kitap baskısında da eksiktir. Yine de hem 19-25 arasını, hem de 32. dipnotu metnin bitişinde bir kaynak olarak sunduk.

Giriş

Asgari programla azami program ayrımı, bunların birbirinden koparılması sosyalist hareketin tarihinde iki farklı düzeyde ortaya çıkar. Birincisi, demokratik

devrimin programıyla sosyalist devrimin programı arasına dikilen duvarda, 1917 Mart'ından itibaren Lenin'in yıkmak için o kadar uğraştığı şu ünlü "Çin Seddi'nde" bulur ifadesini. Buna göre, demokratik devrim ile sosyalist devrim, iki ayrı, birbirinden bağımsız aşamadır ve ancak birincisi tamamlandıktan sonra ikincisi gündeme gelebilecektir. Bu on dokuzuncu yüzyılda da böyledir, yirminci yüzyılda emperyalizm çağında da böyle.

İkincisi ve Troçki'nin *Geçiş Programı*'nda esas olarak hedef aldığı, sosyalist devrim programının kendi içinde yaratılan kopukluktur. Bu kopukluğu temel alan partiler, adları "sosyalist" ya da "komünist" olsa da, klasik sosyal demokrasinin izinden gitmişler ve programlarını birbiriyle ilgisi olmayan iki parçaya bölmüşlerdir. Bu partiler, Türkiye'den örnek vermek gerekirse TİP, "milli demokratik devrim", "demokratik halk devrimi" türünden tezleri reddetmekte, "ülkenin bugünkü sosyoekonomik gelişme aşamasında sosyalist devrim için mücadelenin mümkün ve zorunlu" olduğunu söylemektedirler. Ne var ki, "mücadelenin" nihai hedefidir bu, azami programıdır. Şimdilik, "barış, demokrasi ve toplumsal ilerleme" için mücadeleyle yetinilecektir.

Bu iki tür karşıtlığın ya da kopukluğun aşılmasının yöntemi geçiş talepleri anlayışıdır. Bu anlayışın kökleri Marksist teorinin ilk kaynaklarına kadar uzatılabilir de esas içeriği içinde bulunduğumuz yüzyılda doldurulmuş, bu yüzyılın ilk çeyreğindeki yoğun sınıf mücadeleleri içinde somutlanmıştır. Geçiş taleplerine dayanan bir eylem programı anlayışı en yüksek ifadesini Troçki tarafından kaleme alınan *Kapitalizmin Can Çekişmesi ve IV. Enternasyonal'in Görevleri* ya da daha çok kullanılan adıyla *Geçiş Programı*'nda bulmaktadır.

Geçiş Programı, tek bir bireyin zihninden çıkmış bir teorik ürün olarak ele alınmamalıdır. Devrimci Marksist harekette, "Mao Zedung düşüncesi" türünden kişi putlaştırmalarına yer yoktur. Bunu başta, programın eylem öncesi bir teorik şema, pratikten ve somut günlük mücadelelerden bağımsız olarak hazırlanmış bir reçete olmadığını söyleyen Troçki belirtmiştir.

"Denilebilir ki bugüne kadar bir programımız yoktu. Yine de hareket

edebiliyorduk, eylem içindeydik. Ama bu program çeşitli makalelerde, kararlarda biçimlenmiştir. Bu anlamda, taslak program (Geçiş Programı - ç.n.) yeni bir buluş değildir, tek bir insanın eseri değildir. Bugüne kadarki kolektif çalışmanın özetlenmesidir.” (1)

Bu yaklaşım, *Komünist Manifesto*'da komünizmin ilkelerinin (ve *Manifesto*'nun kendisinin) komünistlerin özel sekte ilkeleri değil, var olan gerçek sınıf ilişkilerinin ve somut mücadelenin teorik ifadesi olduğunu söyleyen Marks ve Engels'in yaklaşımıyla özdeştir.

Geçiş Programı, Dördüncü Enternasyonal'in 1938'deki kuruluş kongresinde kabul edilen uluslararası programıdır.

Bugüne kadar da Troçkist hareketin politik çizgisini belirleyen en önemli programatik belge olarak kalmıştır. *Geçiş Programı*, Dördüncü Enternasyonal'in dayandığı tek program değildir. *Komünist Manifesto*'dan Komintern'in ilk dört kongresinin temel dokümanlarına, Rusya'daki Sol Muhalefet'in platformundan Dördüncü Enternasyonal'in günümüzdeki en son karar metinlerine kadar, uluslararası devrimci Marksist hareketin tarihsel gelişimi içinde çizdiği daha geniş programatik çerçevenin sadece bir parçasıdır. Daha somut olarak, bütün bu tarihsel yolculuk içinde kazanılan ilkelerin ve yöntemin emperyalist çağın sorunlarına uygulanmasıdır.

GP'nin özgül yönü, sosyalist harekette reformizm kadar eski olan bir olgunun, “asgari program” ile “azami program” ayrımının eleştirisi üzerine kurulmuş olmasıdır. Bu programın işlevi, söz konusu ayrımı aşması, kitlelerin günlük çıkarları ve demokratik hakları için verilen mücadelelerle sosyalist hareketin “nihai hedefi” arasındaki bağı kurmasıdır. Troçki bunu programda toplu bir biçimde şöyle açıklıyor:

“Önümüzdeki dönemin - devrim öncesi, ajitasyon, propaganda ve örgütlenme

dönemi - stratejik görevi, devrimin nesnel koşullarının olgunluğu ile proletaryanın ve öncüsünün olgunlaşmamışlığı arasındaki çelişkinin aşılmasıdır. Kitlelerin günlük mücadele süreci içinde bugünkü taleplerle devrimin sosyalist programı arasındaki köprüyü bulmalarına yardım etmek şarttır. Bu köprü, bugünün koşullarından ve işçi sınıfının çok çeşitli tabakalarının bugünkü bilincinden hareket eden ve değişmez bir biçimde tek bir sonuca; proletaryanın iktidarı ele geçirmesine varan bir geçiş talepleri sistemi içermelidir.

Kapitalizmin gelişme çağında hareket eden klasik sosyal demokrasi, programını birbirinden bağımsız iki parçaya bölmüştü; burjuva toplumunun çerçevesi içinde reformlarla sınırlı olan asgari program ve belirsiz bir gelecekte kapitalizmin yerini sosyalizmin alacağını vadeden azami program. Asgari programla azami program arasında hiçbir köprü yoktu. Gerçekten sosyal demokrasinin böyle bir köprüye gereksinimi de yoktu çünkü sosyalizm sözcüğü sadece bayram söylevlerinde kullanılıyordu... Dördüncü Enternasyonal (...) işçilerin demokratik haklarını ve toplumsal kazanımlarını yorulmaksızın savunur. Ama bu günlük çalışmaları doğru, gerçek, yani devrimci perspektif çerçevesi içinde yürütür. Kitlelerin eski kısmî, 'asgari' talepleri çürüten kapitalizmin yıkıcı, alçaltıcı eğilimleriyle çatıştığı sürece - ki bu her adımda karşılaştığımız bir durumdur - Dördüncü Enternasyonal bir geçiş talepleri sistemi ortaya sürer; bu talepler sisteminin özü, gitgide daha açık ve kesin bir biçimde burjuva düzeninin temellerine yönelmesidir." (2)

Sorun eskidir. Demokratik devrimle sosyalist devrimin birleşme zorunluluğu, kitlelerin günlük mücadeleleriyle sosyalist iktidar mücadelesi arasında bir köprü kurma zorunluluğu; bunlar, bu yüzyılın başından beri uluslararası sosyalist hareketi uğraştıran sorunlardır. *Geçiş Programı*'nın yerini, işlevini tam olarak kavramak için, ürünü ve bir anlamda özeti olduğu bu tarihsel tartışma hakkında bir fikir edinmek gerekiyor. Aşağıda, önce devrimci stratejiye ilişkin çeşitli teorilerin en ciddi laboratuvarı olma özelliğini hala koruyan Rus devriminin çerçevesi içinde demokratik devrim-sosyalist devrim sorununa, sonra da *Geçiş Programı*'nın asıl alanı olan günlük mücadelelerle 'nihai hedef' arasındaki köprü sorununa bakacağız.

1.) Burjuva devrimi ve sosyalist devrim: “İki Taktik’ten” “Nisan Tezleri’ne”

1905 Devrimi’yle birlikte, gerek Rus gerek Avrupa sosyal demokrasisi içinde, Rus devriminin niteliğine ilişkin tartışmalarda üç belirgin stratejik çizgi ortaya çıktı: Plekhanov ve Menşeviklerin savunduğu “ortodoks” görüş; Lenin’in, Bolşeviklerin, Rosa Luxemburg’un ve (1910’a kadar) Kautsky’nin bağlı olduğu “işçi sınıfı ve köylülük tarafından burjuvaziye rağmen gerçekleştirilen burjuva devrimi” teorisi; Troçki tarafından ortaya konulan “sürekli devrim” teorisi. Bu yazıda, 1917 Şubat Devrimi’nden hemen sonra, devrim sürecinin gelişmesine koşut olarak Rosa Luxemburg’un ve özellikle Lenin’in görüşlerini değiştirdiklerini, Troçki’nin sürekli devrim perspektifine çok yakın, hatta onunla özdeş bir yaklaşımı benimsediklerini belgelemeye çalışacağız.

O yıllarda, İkinci Enternasyonal’in “Ortodoks Marksizm’inin” Rusya’daki temsilcisi olan Menşevikler, Rus devriminin bir burjuva devrimi olacağını, “yani, devrimin doğal sonucunun, iktidarın burjuvaziye devredilmesi ve burjuva parlamentarizmi için gerekli koşulların yaratılması olacağını” söylüyorlardı. İkinci Enternasyonal’in mekanik determinist ve evrimci yöntemi, Rus devrimi için şöyle bir şema koyuyordu ortaya: 1) Rusya, demokratik kurumlarını oluşturamamış, geri ve yarıfeodal bir ülkedir; 2) o halde Rusya sosyalizm için yeterince olgunlaşmamıştır; 3) öyleyse Rus devrimi bir burjuva demokratik devrimi olacaktır.

Buna karşılık Kautsky, 1906’da yazdığı bir makalede, devrimin bir burjuva devrimi olduğu görüşünü reddetmemekle birlikte, bunun 1789 Fransız Devrimi türünden “klasik” bir burjuva devrimi olamayacağını belirtiyor, bu burjuva devriminde proletaryanın oynayacağı önder role dikkat çekiyordu:

“Birbirine taban tabana zıt iki devlet var; bunlardan birinde, sınıflardan biri haddinden çok, yani kapitalist üretim tarzının gelişmesiyle orantılı olmayacak kadar gelişmiştir; öteki ülkedeyse öbür sınıf böyle gelişmiştir. Bu devletlerden birinde - Amerika’da - kapitalist sınıftır bu, ötekinde - Rusya’da - ise

proletarya. Amerika'nın dışında hiçbir ülkede, sermayenin diktatörlüğünden bu kadar kesinlikle söz edilemez; buna karşılık militan proletarya Rusya'nın dışında hiçbir ülkede bu kadar büyük bir önem kazanmamıştır. Bu önemin artması zorunludur ve hiç kuşkusuz artacaktır çünkü bu ülke ancak çok yakın zamanlarda modern sınıf mücadelesine katılmıştır ve ancak çok yakın zamanlarda bunun için olanak bulmaktadır... Tüm Rusya'nın çıkarları için mücadele, şu anda ülkede var olan tek güçlü sınıfın, sanayi proletaryasının sırtına yüklenmektedir. Bu yüzden, sanayi proletaryasının politik önemi çok büyüktür ve yine bu yüzden Rusya'nın kendisini boğan mutlakiyetin karabasanından kurtarılması için mücadele, mutlakiyetle sanayi proletaryası arasındaki tek bir mücadeleye, köylülerin hatırı sayılır bir destek sağlayabilecekleri ama önderlik yapamayacakları tek bir mücadeleye dönüşmüştür.” (3)

Lenin: Burjuvaziye karşı burjuva devrimi

Menşeviklerle olan tartışmasında Kautsky'nin bu saptamasından hareket eden Lenin için de Rus devrimi, “proletarya ve köylülük tarafından gerçekleştirilen bir burjuva devrimi” idi. Kautsky'den alıntılar yapan Lenin şöyle diyordu:

“Rusya'daki devrim bir burjuva devrimi midir, yoksa bir sosyalist devrim midir? Sorun böyle konulamaz, diyor Kautsky... Şüphesiz Rus devrimi bir sosyalist devrim değildir. Proletaryanın sosyalist diktatörlüğü (yani, 'bütünsel egemenliği') söz konusu değildir. Ama bir burjuva devrimi de değildir bu, çünkü 'burjuvazi, Rusya'da günümüzdeki devrim hareketinin itici güçlerinden biri değildir'. 'Proletaryanın bağımsız bir sınıf olarak ortaya çıktığı yerde, burjuvazi artık devrimci bir sınıf olamaz'. (...) Kautsky'nin bu ilk cevabı, Bolşevik taktiğin temel ilkelerinin parlak bir doğrulanışıdır... 'Burjuva devrimi' kategorisini, Rus devriminde burjuvazinin önderliğini ve kılavuz rolünü kabullenmek biçiminde yorumlamak, Marksizm'i bayağılaştırmak demektir.” (4)

“Burjuvazinin dengesizliğine ve kararsızlığına rağmen, proletarya ve köylülük tarafından gerçekleştirilen bir burjuva devrimi Bolşevik taktiğin bu temel ilkesi, Kautsky tarafından bütünüyle doğrulanmaktadır.” (5)

Bundan sonra Lenin, Bolşeviklerin 1917 Nisan'ına kadar değişmeyecek olan temel stratejik hedeflerini, proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü biçiminde formüleştirecekti:

“Burjuva devriminin zaferi, ülkemizde burjuvazinin zaferi biçiminde gerçekleşemez. Bu çelişik görünmektedir ama böyledir... Bu özellik, devrimin karakterini ve böyle bir devrimde (burjuva devriminde) zafere ulaşılması için proletarya ve köylülüğün diktatörlüğünün zorunluluğunu ortaya koyar. Proletarya ile köylülük arasındaki bir ittifakın (Kautsky) burjuva devriminde zafer kazanması ise, proletarya ile köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğünden başka bir şey değildir.” (6)

Bir noktanın altı kalın çizgilerle çizilmeli: Lenin 1917 Mart'ına kadar bütün bir dönem boyunca “aşamalı devrim” formülüne bağlı kalmakla birlikte, hiçbir zaman bunu Menşeviklerin yaptığı gibi işçi sınıfının mücadelelerinin kısıtlanması için bir gerekçe olarak kullanmadı. Lenin için, devrim nesnel görevleri açısından bir burjuva devrimiydi ama Rusya koşullarında böyle bir devrimin başarıya ulaşması için işçi sınıfı ve emekçi kitlelerin mücadeleleri hiçbir sınırlamaya uğramadan gelişebilmeliydi. Bunun için, sosyal demokrasi kesinlikle liberal burjuvazinin peşine takılmamak, tersine, politik ve ideolojik bağımsızlığını titizlikle korumalıydı. Bunun anlamı şuydu: Bolşevikler, kendi asgari programlarının çerçevesi içinde kalan, yani demokratik cumhuriyet hedefine yönelik bir devrime önderlik edeceklerdi ama asıl hedeflerinin bununla da sınırlı olmadığını açıkça ortaya koyacaklar, azami programlarının propagandasını yapacaklardı. Bu yaklaşım Lenin'in şu sözlerinde berrak bir biçimde ifade edilmektedir:

“Dünyadaki her şey gibi, proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğünün

de bir geçmişi ve bir de geleceği vardır. Onun geçmişi, otokrasi, sertlik, monarşi ve imtiyazdır... Geleceği ise, özel mülkiyete karşi mücadele, ücretli işçinin işverene karşi mücadelesi, sosyalizm için mücadeledir... Şüphesiz, somut tarihsel koşullarda, geçmişin öğeleri geleceğin öğeleriyle iç içe geçer; iki yol birbirini keser. Ücretli işçinin özel mülkiyete karşi mücadelesi, otokrasi altında da vardır; sertlik döneminde bile ortaya çıkar. Ama bu, gelişmenin ana aşamalarını mantıki ve tarihsel olarak birbirinden ayırt etmemize kesinlikle engel değildir. Hepimiz burjuva devrimiyle sosyalist devrimi birbirinin karşısına koymaktayız; hepimiz bu ikisinin birbirinden kesinlikle ayırt edilmesinin mutlak bir zorunluluk olduğunda ısrar ediyoruz, yine de, tarihsel süreç içinde, iki devrimin bazı belirli öğelerinin iç içe geçmekte olduğunu da yadsıyabilir miyiz?"

(7)

Ya da şu sözler:

*"Doğal olarak, proletaryanın kapitalist toplumdaki özel konumu nedeniyle, işçilerin sosyalizm için mücadeleleri ve sosyalist partiyle bütünleşmeleri, daha hareketin ilk aşamalarında bile güçlü bir biçimde ortaya çıkar. Ama yine de saf sosyalist talepler henüz geleceğe ait bir olgudur: Günün acil ve dolaysız talepleri, işçilerin politik alandaki demokratik talepleri ve ekonomik alanda kapitalizmin çerçevesi içindeki ekonomik talepleridir. Denebilirse, proletarya bile devrimi azami programın değil, asgari programın sınırları içinde yapmaktadır." **(8)***

Biraz ilerde, Lenin'in Şubat 1917 Devrim'iyle birlikte "devrim aşamalarının kesinlikle birbirinden ayırt edilmesi" düşüncesini bir yana attığını, kitlelerin "ekonomik ve demokratik taleplerinden" hareket ederek asgari programla azami program arasındaki köprüyü kurduğunu ve bunu yaparken de bir geçiş talepleri programının ilk biçimini ortaya attığını göstereceğiz. Ama daha önce, o dönemin uluslararası sosyalist hareketinin ideolojik-politik dökümünü tamamlamak için, Luxemburg'un ve Troçki'nin görüşlerine bakmamız gerekiyor.

Rosa Luxemburg'un yaklaşımı

1931'de yazdığı bir yazıda Stalin, Rosa Luxemburg'un "sürekli devrim teorisinin mucitlerinden biri" olduğunu söyler:

"1905'te, Bolşeviklerle Menşevikler arasında Rus devriminin karakteri üzerine bir anlaşmazlık ortaya çıktı... Bu tartışmada Alman sol sosyal demokratlarının, Parvus'un ve Rosa Luxemburg'un tavrı ne olmuştu? Bu ikisi, ütopyacı ve yarı-Menşevik sürekli devrim teorisini icat ettiler ve bunu Bolşeviklerin proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü şeklindeki formüllerinin karşısına diktiler. Daha sonra, bu yarı-Menşevik sürekli devrim şeması Troçki tarafından devralınmış (...) ve Leninizm'e karşı mücadelenin bir silahı haline getirilmiştir." (9)

Evet, daha sonra bu tez Stalinist, Moskova yanlısı ya da Stalinist gelenekten etkilenen akımlar tarafından devralınmış ve Luxemburg, "azılı bir Troçkist" olarak görülme bile, her zaman "Leninizm'e düşman bir unsur", en azından şüpheli bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Luxemburg'un yapıtlarının bu tür akımlara bağlı yayınevleri tarafından hiç yayımlanmamış olması, bunun kanıtıdır. Oysa değildir: Rosa Luxemburg'un ve Polonya sosyal demokratlarının stratejik konumu, bütün temel çizgileriyle Lenin'ininkinden farksızdır. Stalin ne derse desin, bunu Lenin de doğrulamıştır.

Rosa için de Rus devrimi, proletaryanın kendi yöntemleriyle gerçekleştireceği burjuva devrimiydi. 1905'ten önce yazdığı yazılarda, "Rusya'da yakında patlak verecek olan devrim, bir proleter devrimi değil, bir burjuva devrimi olacaktır." (10) diyordu. Ama bu saptamadan, Menşeviklerin yaptığı gibi, sosyalist hareketin burjuvazinin kuyruğuna bağlanması gerektiği sonucunu çıkarmıyordu. Rus burjuvazisi cılızdı, mutlakiyetle uzlaşmıştı: "Rusya'da kapitalizm uzun bir süre Doğu mutlakiyeti rejimi altında gelişti; burjuvazi, demokrasiye geçmeye hiç istekli olmadı." (11) Buna karşılık, toplumsal gelişme yeni bir sınıf doğurmuştu: Proletarya; ve devrimde öncülük de bu sınıfın elindeydi. 1905 Devrimi'nin başında

şöyle yazıyordu: “Bugün Rus proletaryası ilk kez siyaset sahnesine bir sınıf olarak çıktı; Çarlık’ı çöp kutusuna atacak ve Rusya’da ve her yerde uygarlığın bayrağını yükseltecek olan sınıf ilk kez eylem alanına çıktı... Devrimci hareketin gücü ve geleceği, bütünüyle Rus proletaryasına dayanmaktadır.” **(12)** 1908’de Rosa Luxemburg’un partisinin (Litvanya ve Polonya Krallığı sosyal demokrasisi) 6. Kongresi’nde, Rusya ve Polonya’daki devrimin stratejik hedefi, “köylülük tarafından desteklenen proletaryanın diktatörlüğü” olarak belirlenir **(13)**. Bu diktatörlüğün görevi, eski rejimin kalıntılarını tasfiye etmek, demokratik bir burjuva cumhuriyetinin temellerini atmak ve kapitalizmin gelişmesinin önündeki engelleri ortadan kaldırmak olacaktır.

Aralık 1908’de Polonyalıların da çabalarıyla, bu formül, Bolşevikler tarafından da kabul edilir; Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisinin 5. Kongresi, “köylülük tarafından desteklenen proletarya diktatörlüğü” tezini benimser. Bu kongrede, Menşevikler, bu formülün benimsenmesinin Bolşevikler açısından bir tutarsızlık olduğunu, bunun eski Bolşevik konumdan uzaklaşmak anlamına geldiğini ileri sürdüklerinde, Lenin’den şu cevabı alırlar:

“Bu formüllerin hepsinde aynı fikrin hakim olduğu açık değil midir? Bu fikrin tastamam proletarya ve köylülüğün diktatörlüğü anlamına geldiği, köylülüğe dayanan proletarya ‘formülünün’, proletarya ve köylülüğün diktatörlüğünün içinde yer aldığı açık değil midir?”

Lenin bu konuşmada, Bolşeviklerin de Polonyalıların da iktidarın ele geçirilmesine proletaryanın önderlik etmesi ve bunu yaparken köylülükten destek alması gerektiği konusunda “hemfikir” olduklarını söylemekte ve şöyle devam etmektedir:

“Biz Polonyalı sosyal demokratlarla Menşeviklere karşı, bütün önemli ve esaslı sorunlarda birleşiyoruz ve (...) sadece küçük, önemsiz meselelerde ayrılıyoruz.”
(14)

Luxemburg da, Lenin gibi, proletarya ve köylülük tarafından gerçekleştirilen burjuva devrimi perspektifine 1917'ye kadar bağlı kalır. 1915'te Rus devrimini yine aynı şekilde tanımlamaktadır:

“(Rus Devrimi) burjuva görevleri ve sorunları olan bir proleter devrimiydi; ya da daha doğrusu, sosyalist proleter yöntemlerle yürütülen bir burjuva devrimiydi.”
(15)

Troçki ve devrimin sürekliliği

“Marksizm, yaklaşan devrimin toplumsal karakterini önceden değerlendirmişti. Onu bir burjuva devrimi olarak nitelendirirken, Marksizm, devrimin en yakın nesnel görevlerinin, bir bütün olarak burjuva toplumunun gelişmesi için normal koşulların yaratılması olduğuna işaret ediyordu. Marksizm'in haklı çıktığı görüldü; bunun artık tartışılması ya da kanıtlanması gerekmiyor. Marksistlerin karşısında şimdi başka bir görev var: Gelişmekte olan devrimin iç dinamiklerinin analizi yoluyla, devrimin önündeki 'olasılıkları' ortaya çıkarmak (...) Burjuva devrimi gibi genel bir sosyolojik terim, belli bir burjuva devriminin dinamiklerinin ortaya attığı politik taktik sorunları, çelişkileri ve güçlükleri asla çözmeyecektir.” **(16)**

Troçki, 1905'te analizine bu noktadan, Kautsky'nin, Lenin'in ve Luxemburg'un vardıkları, iyice zorladıkları ama yine de aşamadıkları noktadan başlayacaktı. Troçki için de devrimin en temel sorunlarından biri, tarım sorunu, kırlardaki feodal ilişkilerin tasfiyesi sorunuydu:

“Rusya'nın toplumsal ve politik barbarlığının düğümü, kırlardadır. Dolaylı ve dolaysız görevleri söz konusu olduğu sürece Rus devrimi bir 'burjuva' devrimidir çünkü burjuva toplumunu mutlakiyetin ve feodal mülkiyetin zincir ve kösteklerinden kurtarmak üzere yola çıkmaktadır.” **(17)**

Lenin ve Luxemburg gibi Troçki de başta tarım sorunu olmak üzere demokratik devrimin sorunlarını çözecek gücün burjuvazi olmadığını belirtiyordu. Tarih sahnesine geç çıkmış, cılız, emperyalizme ve toprak sahiplerine bağlı, Çarlık'la uzlaşmış Rus burjuvazisinin demokratik devrimi tamamlaması mümkün değildi. Üstelik, çok güçlü ve merkezî Rus devletinin yıkılabilmesi için, kitlelerin, proletaryanın ve köylü kitlelerinin seferber edilmesi ve silahlandırılmaları zorunluydu. Ama işçi ve köylü kitleleri ancak kendi dolaysız çıkarları adına silahlanabilirlerdi. Bu ise, Rus burjuvazisinin en büyük korkusuydu. Buna karşılık, Rusya'da kapitalizmin geç gelişmesi, en eski kapitalist ülkelerin 18. ve 19. yüzyılda geçirdikleri bir dizi ara kapitalist gelişme aşamasının (örneğin el sanatları, manifaktür) atlanmasına ve doğrudan doğruya en yeni, en gelişmiş üretim yöntemlerinin benimsenmesine de yol açmıştı; tarımın geriliğine karşılık, yabancı emperyalist sermayenin önderliğinde kurulan Rus sanayii, çok kısa bir sürede büyük bir temerküz göstermiş, bu da dev üretim birimlerinde çok sayıda işçinin toplanmasını sağlamıştı. Rus proletaryasının ekonomik rolü ve siyasal ağırlığı, toplam nüfusa oranıyla karşılaştırılmayacak kadar büyüktü.

Troçki'nin sözleriyle:

“Avrupa sermayesi, bu geri ülkeyi ekonomik bakımdan esir ederek, temel üretim kollarını (...) bunların ilk ortaya çıktıkları ülkelerde geçmek zorunda kaldıkları bir yığın ara teknik ve ekonomik aşamanın üzerinden atlatmıştır. (...) Proletarya kısa sürede çok büyük kitleler halinde bir araya gelmiştir. (...) Sanayi proletaryasının sayısının, yoğunluğunun, kültürünün ve politik öneminin, kapitalist sanayinin gelişme düzeyine bağlı olduğu doğrudur. Ama bu bağımlılık doğrudan değildir. Belli bir anda, bir ülkenin üretici güçleriyle ve o ülkenin sınıflarının gücü arasında, ulusal ve uluslararası nitelikte çeşitli toplumsal ve politik etkenler yer alırlar ve bunlar, ekonomik ilişkilerin politik ifadesini yerinden kaydırır, hatta kimi zaman büsbütün değiştirirler. ABD'deki üretici güçlerin Rusya'nın üretici güçlerinden on kat büyük olmasına rağmen, Rus proletaryasının politik rolü, kendi ülkesinin politikası üzerindeki etkisi ve yakın gelecekte dünya politikasını etkileme olasılığı, Amerikan proletaryasıyla karşılaştırılmayacak kadar büyüktür. (...) Rus devriminin toplumsal özellikleri, ulusun silahlanması sorununda kendini açıkça ortaya koyar. Bir milis, bir Ulusal Muhafız birliği her devrimin ilk talebi ve ilk kazancıdır. (...) Rusya'da ise, milis

talebi burjuva partilerinden hiç destek bulmadı. (...) Rusya'da devrimi silahlandırmak, her şeyden önce işçileri silahlandırmak demektir. Bunu bilen ve bundan korkan liberaller, bir milisin kurulmasından büsbütün kaçınmaktadırlar. Hatta mevzilerini hiç savaşmadan mutlakiyete teslim etmektedirler. (...) İşte bu yüzden devrimin silahlandırılması görevi, bütün ağırlığıyla proletaryaya düşmektedir. 1848'de burjuvazinin sınıf talebi olan sivil milis, Rusya'da başlangıçtan beri halkın ve en başta da proletaryanın silahlanması talebi demektir. Rus devriminin geleceği bu soruna bağlıdır.” (18)

Buraya kadar, Troçki'nin perspektifiyle Lenin'ininki arasında bir fark yok gibidir: Burjuvazi, burjuva demokratik devrimin görevleri karşısında yüzgeri etmekte, tarım sorununun çözümünde köylü kitlelerine önderlik edememektedir. Bunun sonucunda, önderlik proletaryaya geçmektedir. Ama Lenin'le Troçki'nin görüşleri arasındaki paralellik burada biter. Lenin'in esas olarak *İki Taktik*'te ortaya koyduğu ve 1917'ye kadar değiştirmedeği temel stratejik çizgiye göre, köylülükle proletarya arasında, burjuvaziye karşı ve proletarya önderliğinde kurulacak bir devrimci ittifak demokratik devrimi gerçekleştirecek ve bu da demokratik bir burjuva cumhuriyetine ve kapitalist ekonominin gelişmesine yol açacaktı. Troçki ise, aynı noktadan hareketle, devrimci sürecin “iç dinamiklerini, gelişme olasılıklarını” tahlil ediyor ve farklı bir sonuca ulaşıyordu.

Troçki'nin sorusu şuydu:

“Proletarya diktatörlüğünün burjuva devriminin sınırlarına çarpıp kırılması kaçınılmaz mıdır, yoksa belli dünya ölçüsündeki tarihsel koşullarda, bu sınırları kırıp geçme olasılığını bulabilir mi? (...) Devrimin gelişmesi bir işçi sınıfı hükümetini yakınlaştırdığı oranda, böyle bir hükümet doğrultusunda bilinçli olarak çalışmalı mıyız, yoksa (...) siyasal iktidarı (...) olabildiğince kaçınılması gereken bir talihsizlik olarak mı görmeliyiz?”

Cevap:

“Bize göre Rus devrimi öyle koşullar yaratacaktır ki, liberal burjuva politikacıları hükümet etme yeteneklerini sonuna kadar ortaya koyma fırsatını bulamadan önce, iktidar işçilerin eline geçebilecektir - ve devrimin zaferi isteniyorsa, mutlaka geçmelidir. (...) Rus burjuvazisi devrimin bütün mevzilerini proletaryaya teslim etmektedir. Aynı şekilde, köylülük üzerindeki devrimci hegemonyayı da proletaryaya teslim etmek zorunda kalacaktır. İktidara gelen proletarya, köylülüğün önünde, onu kurtarmış bir sınıf olarak duracaktır. (...) Proletarya, iktidarı aldıktan sonra, konumunun mantığı ile, sanayinin devlet tarafından yönetilmesine itilecektir. (...) Proletaryanın temsilcilerinin, iktidarsız rehineler gibi değil, önder bir güç olarak hükümete girmesi, asgari programla azami program arasındaki duvarın yıkılmasına yol açar; yani, kolektivizmi gündeme getirir. Proletaryanın bu yöndeki ilerleyişinin durdurulacağı nokta, proletarya partisinin başlangıçtaki niyetlerine değil, güçler ilişkisine bağlıdır.”

(19)

Ancak, Troçki'ye göre, Rusya'daki devrimin, tek bir ülkenin sınırları içinde tamamlanması, sosyalizmin kuruluşunu sonuna kadar götürmesi de mümkün değildi:

“İyi ama işçi sınıfının sosyalist politikası, Rusya'nın ekonomik şartlarında nereye kadar uygulanabilecektir? Şunu kesinlikle söyleyebiliriz: Bu politika, ülkenin teknik geriliğine gelip takılmadan çok önce, politik nitelikteki engellerle karşılaşacaktır. Rus işçi sınıfı, Avrupa proletaryasının doğrudan devlet desteği olmadan iktidarda kalamaz ve geçici egemenliğini sürekli bir sosyalist diktatörlüğe dönüştüremez.”

Batı'da bir sosyalist devrim, Rusya'da işçi sınıfı iktidarının ve sosyalist inşanın perçinlenmesi için zorunludur. Ama bu basit olarak Avrupa devrimine “bel bağlanması” ve böyle bir durum gerçekleşene kadar beklenilmesi demek değildir. İktidardaki Rus işçi sınıfı hem içte hem de dışta aktif bir politika izlemek zorundadır:

“Rusya’nın işçi sınıfı tarafından yönetilen politik kurtuluşu, bu sınıfı tarihte henüz görülmemiş bir yüksekliğe çıkaracak, devasa güçleri ve kaynakları onun eline geçirecek ve onu dünya kapitalizminin, bütün nesnel şartları tarih tarafından yaratılmış olan tasfiyesinin başlatıcısı haline getirecektir. (...) Rus devriminin yaşlı kapitalist Avrupa’ya hangi yollardan yayılacağını şimdiden belirlemeye çalışmak boş bir çaba olur. Bu yöntemler birdenbire ortaya çıkabilirler. (...) İster Polonya’da bir devrim ya da Avrupa’da bir savaş yoluyla olsun, isterse Rus devletinin (Batı’ya olan borçlarını ödemeyi reddetmesi sonucunda) iflas etmesi sonucunda olsun, devrim şu veya bu şekilde Avrupa’ya yayılacaktır.” (25)

Biraz ilerde, Lenin’in de 1917 Mart’ından itibaren bu perspektifi benimsediğini, asgari ve azami programlar arasındaki duvarı yıktığını göstermeye çalışacağız. Ama daha önce, Troçki’nin sürekli devrim teorisine ilişkin olarak Stalinistlerin yaptığı bir çarpıtmaya değinmek istiyoruz. Bu, “aşamaların üzerinden atlanması” sorunuyla ilgili. Troçki için devrimin “sürekliliği”, Stalinistlerin iddia ettiği gibi burjuva demokratik sorun ve görevlerin “atlanması”, hele hele yok sayılması anlamına gelmiyordu:

“İktidara geldiğinde proleter rejiminin en önce ele almak zorunda olduğu şey, Rusya’daki geniş halk kitlelerinin kaderini belirleyen tarım sorununun çözümüdür. (...) Bu tarım politikasının uygulanma biçimi, hem proletaryanın elindeki maddi kaynaklar tarafından, hem de muhtemel müttefikleri karşıdevrimin saflarına itmeyecek bir politika tarafından belirlenmelidir.” (26)

“Dolaysız ve dolaylı görevler söz konusu olduğu sürece, Rus devrimi bir ‘burjuva’ devrimidir çünkü burjuva toplumunu mutlakiyetin ve feodal mülkiyetin zincir ve kösteklerinden kurtarmak üzere yola çıkmaktadır.” (27)

Devrimin sürekliliği, Troçki için bu burjuva görevlerin sosyalist görevlerle birleşmesi anlamına geliyordu. Bu iki devrim aşaması arasında Lenin’in de

değindiği “mantıki ayrılık”, gerçek tarihsel süreçte önemini yitiriyor, her iki devrimin de en temel özelliklerini kendi içinde bütünleştiren tek bir sürece dönüşüyordu. Mutlakiyetin yıkılması ve feodalizmi tasfiye edecek bir köylü ayaklanması, bu süreçte, Sovyetlere dayanan bir işçi devletinin kurulması ve kapitalist mülkiyetin giderek tasfiye edilmesi girişimleriyle bir arada yürüyecekti. Rus toplumsal formasyonunun “eşitsiz ve bileşik gelişme yasası” tarafından belirlenmesi, yani bir yanda mutlakiyetin ve tarımda kapitalizm öncesi sömürü biçimlerinin egemenliği, öbür yanda da gecikmiş ama hızlı bir sanayileşmenin cılız ve ürkek bir burjuvazi ile birlikte oldukça toplulaşmış ve militan bir işçi sınıfını doğurmuş olması, Rus devriminde demokratik görevlerle sosyalist görevlerin organik bir biçimde birbirine bağlanmasına neden oluyordu. Lenin’in “proletarya, devrimi azami programın değil, asgari programın sınırları içinde yapacaktır” biçimindeki sınırlamasına karşılık, Troçki şöyle diyecekti:

“Proletarya asgari programı oluşturan reformlarla işe başlayacak ve buradan da, durumun mantığı gereği, doğrudan doğruya kolektivist tedbirler almaya itilecektir. (...) Bir burjuva devriminin iç işleyişi ile iktidara gelmiş proletaryanın, görevlerini, burjuvazinin toplumsal egemenlik koşullarının yaratılmasıyla sınırlayabileceğini düşünmek en büyük hayalcilik olur. (...) ‘Asgari’ ve ‘azami’ programlar arasındaki duvar, proletarya iktidara gelir gelmez yıkılacaktır.” (28)

Troçki 1909’da yazdığı bir yazıda, kendi görüşleriyle Menşevik ve Bolşevik perspektifleri karşılaştırırken her iki görüşün de taşıdığı tehlikelere işaret ediyor, özellikle bir devrim durumunda bu iki teorinin de devrimci pratiğin önüne bir engel olarak çıkacağını belirtiyordu. Proletarya köylülükle birlikte iktidara geldiğinde bu teorilerin doğrultusunda hareket edemezdi; eğer proletarya, burjuvazinin ekonomik iktidarını olduğu gibi bırakır, hele hele siyasal iktidarı bir süre sonra ona teslim edecek olursa, burjuva demokratik devrimin kazanımlarını bile tehlikeye atmış olurdu çünkü bütün sınıfların ayağa kalktığı, sınıf çatışmasının doruğuna çıktığı böyle bir durumda (“devrimci durum”) herhangi bir tereddüt, bir kendi kendini sınırlama, monarşist karşıdevrime davetiye çıkartmak anlamına gelirdi:

“(...) Bolşevikler proletaryanın sınıf mücadelesini ancak devrimin zafer anına kadar tasavvur edebiliyorlar; bu noktadan sonra proleter sınıf mücadelesinin geçici olarak ‘demokratik’ koalisyon içinde eriyeceğini ve ancak bir cumhuriyet sisteminin kesin olarak kurulmasından sonra saf biçiminde yeniden ortaya çıkabileceğini düşünüyorlar. Menşevikler ‘devrimimiz bir burjuva devrimidir’ gibi soyut bir düşünceden yola çıkarak iktidarın liberal burjuvaziye geçmesini sağlamak amacıyla bütün taktiklerini bu burjuvazinin davranışına göre ayarlarken, Bolşevikler de aynı ölçüde soyut bir kavramdan – sosyalist diktatörlük değil, demokratik diktatörlük – hareketle, devleti ele geçirmiş bir proletaryanın kendi kendine bir burjuva demokratik sınırlama getirmesi gibi bir düşünceye varıyorlar. Bu açıdan aralarında farkın çok önemli olduğu doğrudur: Menşevizm’in devrimci olmayan yönleri daha şimdiden iyice açığa çıkmışken, Bolşevizm’in devrimci olmayan yönleri ancak zafer anında ciddi bir tehlike oluşturabilecektir.” (29)

Nisan 1917: “Eski” Bolşeviklere karşı Lenin

Şubat Devrimi. Lenin 3 Nisan’da Rusya’ya, Petrograd’a gelir. Finlandiya garında kendisini karşılayan işçilere, aralarında Menşeviklerin ve Bolşeviklerin bulunduğu Sovyet ve parti temsilcilerine söylediği ilk sözler şunlardır:

“Uluslararası devrim başlamıştır. (...) Bütün Avrupa kapitalizmi bugün-yarın yıkılabilir; yapmış olduğunuz devrim, yolu açmış, yeni bir çağın başlangıcı olmuştur. Yaşasın sosyalist dünya devrimi!” (30)

Lenin, ertesi gün Pravda’ya gönderdiği bir yazıda (ünlü *Nisan Tezleri*) bu perspektifini açıkça ortaya koyar:

“... Bugün Rusya’daki durumun özgül yönü, proletaryanın bilinç ve örgütlenme düzeyinin yetersizliğinden ötürü iktidarı burjuvaziye vermiş olan devrimin

birinci aşamasından, iktidarı proletarya ve köylülüğün en yoksul tabakalarına devredecek olan ikinci aşamasına geçmekte oluşudur. (...) Geçici Hükümet hiçbir şekilde desteklenmemelidir. (...) İşçi temsilcileri Sovyetlerinin mümkün olan tek devrimci hükümet olduğunu yığınlara anlatmak (...) Tarım programının ağırlık merkezinin tarım ücretlilerine kaydırılması (...) Eskimiş olan asgari programın düzeltilmesi.” (31)

Bu sözler, sadece Menşevikler tarafından değil, Bolşevikler tarafından da, tepkiyle karşılanır. Lenin, bu düşünceleri, Mart 28’den beri toplantı halinde olan Bolşeviklerin Petrograd Mart Konferansı’nda söylemiştir (28 Mart 1917’de başlayan ve İşçi ve Asker Sovyetleri Konferansı’yla aynı tarihlere rastlayan bu Parti Konferansı’nın tutanakları, daha sonra Stalin ve adamları tarafından ortadan kaldırılmıştır. Konferansın sonuna (4 Nisan) yetişen Lenin, *Nisan Tezleri* adıyla bilinen tezlerini burada okumuş aynı gün Bolşeviklerin oturum aralarında Menşeviklerle ortak oturumlarında da yine aynı tezleri okumuştur. Bunun yanı sıra, tutanaklarla birlikte yok edilen daha uzun bir konuşma da yapmıştır.). Lenin’in Rusya’ya gelişinden önce Kamenev ve Stalin’in “rehberliği” altında başlayan bu konferansta Bolşevikler, Geçici Hükümet’e karşı alınacak tavır ve Menşeviklerle birleşme konusunu görüşmektedirler. Konferansta Kamenev, Stalin ve Bolşevik Merkez Komitesi’nin çoğunluğu Lenin’in perspektifiyle taban tabana zıt bir görüşü savunmaktadırlar. Stalin, “işçi sınıfının ve devrimci köylülüğün taleplerini karşıladığı sürece Geçici Hükümet desteklenmelidir” yolunda bir karar taslağının lehine oy kullanmış, ayrıca Menşeviklerle birleşmeyi savunmuştur:

“Bunu yapmamız gerekiyor. (...) Birleşme mümkündür. (...) Önceden birtakım anlaşmazlıklar çıkacağıni söylemek gereksizdir. (...) Anlaşmazlıklar olmadan parti hayatı da olmaz. Önemsiz anlaşmazlıkları abartmayacağız.” (33)

Konferansta Lenin, Menşevizm’le Bolşevizm arasındaki ayrılığı “önemsiz bir ayrılık” sayan ve burjuva hükümetine destek veren yaklaşımlara karşı çok sert bir çıkış yapar:

“Bolşeviklerimiz bile Geçici Hükümet’e güveniyorlar. (...) Bu, sosyalizmin ölümü demektir. Siz, yoldaşlar, hükümete destek veriyorsunuz. Eğer tavrınız buysa, yollarımız ayrılıyor. (...) Rusya’da birleşme yönünde bir eğilim olduğunu duyuyorum. Savunmacılarla (anavatanın savunulması gerekçesiyle emperyalist savaşın sürdürülmesinden yana olan Menşevik politika) birleşmek; bu, sosyalizme ihanet demektir.” (34)

Yine de, partinin Petrograd komitesi, Lenin’in tezlerini 2 lehte, 1 çekimser oya karşılık 13 oyla reddeder. 8 Nisan günü, Pravda’da Lenin’in tezleri yayımlanır ama, başında Pravda yazı kurulunun Kamenev tarafından kaleme alınmış şu notu vardır:

“Lenin yoldaşın genel şemasına gelince (...), bu şema, burjuva demokratik devrimin tamamlanmış olduğu varsayımından hareket etmesi bakımından ve bu devrimin hemen bir sosyalist devrime dönüşmesine dayanması yüzünden bizce kabul edilmez bir şema olarak görünüyor.” (35)

Troçki’nin 1909’daki öngörüsü doğrulanıyor gibidir; devrim anında, “Eski Bolşevizm’in” “devrimci olmayan yönleri” öne çıkmakta, Menşeviklerle aralarındaki ilkesel ve programatik ayrılıklar silinmeye başlamaktadır. O dönemdeki Bolşevik önderlerden Şliapnikov’un anlattığına göre:

“Mart 1917’de şu noktada Menşeviklerle anlaşma içindeydik: Feodal ilişkilerin yıkılma döneminden geçiyoruz ve bunların yerini burjuva rejimlerine özgü olan her türden ‘özgürlük’ alacaktır.” (36)

Lenin, bu “eski Bolşevizm’e” karşı cephe alır:

“Bugün sadece ‘proletaryanın ve köylülüğün devrimci-demokratik

diktatörlüğünden' söz eden kişi hayatın gerisinde kalmış demektir ve bu nedenle de pratikte küçük-burjuvazinin safına geçmiştir; bu kişi, 'Bolşevizm'in' devrim öncesi antika müzesine, denebilirse 'Eski Bolşevikler' müzesine kaldırılmalıdır.” (37)

Lenin, sert bir mücadeleden sonra ve parti tabanında kendisini destekleyen bir kesimin yardımıyla, Mayıs ayı başında parti çoğunluğunu görüşlerine kazanır ve Ekim Devrimi'nin zaferinin koşullarından biri böylece garantilenmiş olur.

Lenin'in *Nisan Tezleri* gerçekte Mart ayı içinde, *Uzaktan Mektuplar*'da ortaya çıkmıştır. Bu mektupların incelenmesi, Lenin'in düşüncesinin hareketini ve oluşumunu yakalama fırsatı verir bize.

7 Mart'ta yazılmış birinci mektupta Lenin, savaşın doğurduğu uluslararası durumun bir tanımını yapar. Savaş, emperyalizmin her düzeydeki bunalımını şiddetlendirmiş ve kendi kendini bir “uluslararası iç savaşa” dönüştürecek koşulları hazırlamıştır:

“Emperyalist savaş, nesnel bir kaçınılmazlıkla, proletaryanın burjuvaziye karşı sınıf mücadelesini daha önce görülmemiş bir düzeye çıkaracak ve son derece hızlandıracaktı; mutlaka düşman sınıflar arasında bir iç savaşa dönüşecekti. Bu dönüşüm Şubat-Mart 1917 devrimiyle başlamıştır(...).” (38)

Lenin, bu mektupta, “mevcut durumun özgül yönü(nün), devrimin birinci aşamasından ikinciye geçiş” olduğunu söyler. Rus proletaryasının bu devrimdeki müttefikleri de Lenin'e göre, “geniş yarı-proleter kitleler ve kısmen de (...) nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan küçük köylüler” ve “savaşan tüm ülkelerin ve genel olarak bütün ülkelerin proletaryasıdır.” (39) Bütün bu saptamalar, emperyalist savaşın geri bir ülkede dengeli bir burjuva demokrasisinin yerleşmesine imkan tanımayacak olan bir bunalıma ve bir uluslararası sınıf

savaşına yol açmış olması; mevcut durumun sabit, sınırları belli bir “devrim aşaması” değil, bir geçiş durumu olarak tanımlanması; proletaryanın bu devrimdeki müttefiklerinin bir bütün olarak köylülük değil, sadece yoksul köylülük ve uluslararası proletarya olduğunun belirtilmesi - bunlar, Lenin’in eski “ortodoks” aşamalar teorisinin sınırlarına ulaşmış olduğunu, bu II. Enternasyonal Ortodoksluğunu aşmak üzere olduğunu göstermektedir. Yine de, tam olarak aşmış değildir henüz. “Devrimimiz bir burjuva devrimidir” der. Ama hemen ardından, sırf bu nedenle kitlelerin sadece kendilerine, kendi örgütlerine ve kendi silahlarına güvenmeleri gerektiğini söyler.

Üçüncü mektupta (11 Mart) Lenin, bir karşıdevrim tehlikesini önlemek, devrimin gelişmesini sağlamak ve kitlelerin en dolaysız gereksinimlerini güvence altına almak için bir dizi tedbir önerir: Burjuva toplumunun ve siyasal cihazının “normal işleyişinin ötesine geçen örgütlenmelerin” oluşturulması ve yaygınlaştırılması; bunlar, kitlelerin zaten kurmakta oldukları Sovyetlerdir, bunlar yaygınlaştırılmalı, genelleştirilmelidir; ikinci olarak, eski rejimin polis gücünün yerine, “yüzde 95’i işçilerden ve köylülerden oluşacak” bir “halk milisinin” kurulması: “Böyle bir milis, demokrasiyi, kapitalistlerin halkı köleleştirmelerini örten göz alıcı bir tabela olmaktan çıkaracak ve onu (demokrasiyi), kitleleri bütün devlet işlerine katılma yönünden eğiten bir araca dönüştürecektir. Böyle bir milis genç insanları siyasal yaşama çekecek ve onları sadece sözlerle değil, aynı zamanda eylemle, işle eğitecektir.” (40); böyle bir milis, savaş sırasında baş gösteren kıtlık ve açlıkla savaşmak için, “buğdayın ve diğer ihtiyaç maddelerinin dağıtımını” üstlenecektir; “böyle bir milis bir proleter milisi olacaktır çünkü sanayi işçileri yoksul kitleler üzerinde yönlendirici bir nüfuza sahip olacaklardır.” (41)

Bu mektupta (ve daha öncekilerde de) Lenin’i uğraştıran soru şudur: Rus devrimi sosyalizme geçişi sağlayacak birtakım tedbirler alabilir mi, bazı geçiş yöntemleri uygulayabilir mi, yoksa söz konusu olan, proletarya ve yoksul köylülük tarafından yürütülen bir burjuva devrimi midir hâlâ?

İlk mektupta, Lenin’in her şeye rağmen geleneksel cevaba (“burjuva devrimi”) bağlı kaldığını gördük. Üçüncü mektupta Lenin’in tutumu kararsızdır, daha doğrusu bir geçiş anındadır, kesin bir cevap vermekten kaçınır; burada yaptığı,

geleneksel “ortodoks” cevabı incelemek, bununla ilgili kuşkularını ortaya koymaktır daha çok. Yukarıda değindiğimiz tedbirleri sıraladıktan sonra, bunların “henüz sosyalizm demek olmadığını (...) henüz bunların proletarya diktatörlüğü değil, sadece proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü olduğunu” söyler. Ama, hemen ardından, bu formülden artık tedirgin olmaya başladığını gösteren şu sözleri ekler:

“Sorun, bir teorik sınıflandırma sorunu değildir. Devrimin karmaşık, acil, hızla gelişen pratik görevlerini, donmuş bir ‘teori’nin Prokrüst yatağına zorla sokmaya çalışırsak son derece büyük bir hata yapmış oluruz; çünkü bizim için teori, her şeyden önce bir eylem kılavuzudur.” (42)

On beş gün sonra yazılan beşinci mektupta, Lenin’in devrim perspektifindeki geçiş tamamlanmış, gerek İkinci Enternasyonal’in gerekse eski Bolşevizm’in katı şematizminden kopuş gerçekleşmiştir. Daha önce saydığı tedbirleri daha ayrıntılı bir biçimde ortaya koyduktan sonra şöyle der:

“Bütünlükleri ve gelişmeleri içinde bu tedbirler sosyalizme geçişin işareti olacaktır: Rusya’da sosyalizm, doğrudan doğruya, geçişsel tedbirler olmaksızın, bir çırpıda gerçekleştirilemez ama bu tür geçiş tedbirlerinin sonucu olarak pekala mümkündür ve acil olarak da zorunludur.” (43)

Lenin artık bir “teorik sınıflandırma” yapmaktan da çekinmemekte, bu tür tedbirleri “demokratik” olarak değil “sosyalizme geçiş” olarak tanımlamaktadır. Rusya’ya döndükten sonra Lenin, bu perspektifi daha da somutlamaya, işçi ve köylü kitleleri tarafından benimsenecek ve aynı zamanda sosyalizme geçişi de oluşturacak olan tedbirleri belirlemeye girişir. Sorun, sosyalizmi “derhal ilan etme” sorunu değildir; sorun sosyalizmin ve proletarya diktatörlüğünün gerekliliğine henüz inanmamış kitleleri, kendi acil gereksinimlerinden hareket ederek eylem içinde sosyalizmin ve işçi iktidarının zorunluluğu düşüncesine kazanmaktır. Bunun için de, “bütünlükleri ve gelişmeleri içinde”, kitleleri adım

adım bu bilince yaklaştıracak bir tedbirler ve talepler sistemini oluşturmak gerekmektedir. Lenin, *Nisan Tezleri*'ne Bolşevik önderlerden gelen eleştirilere karşı kendini savunmak ve perspektifini yeniden açıklamak için yazdığı *Taktikler Üzerine Mektuplar*'da, Kamenev'in "Lenin sosyalizmi derhal uygulamaya sokmak istiyor" yolundaki suçlamasını cevaplandırırken, "Sovyetler (...) sosyalizme doğru hangi adımların atılacağına karar verecektir. (...) Bankaların denetlenmesi, bütün bankaların tek bir banka halinde birleştirilmesi (gibi tedbirler) henüz sosyalizm değildir, ama sosyalizme doğru bir adımdır" diyecektir. **(44)**

1917 devriminde Lenin'in "Eski Bolşevizm'le" bir politik kopuşu gerçekleştirdiğini ve Troçki'nin 1904-1906 döneminde biçimlendirdiği sürekli devrim perspektifine paralel bir yaklaşımı benimsediğini göstermeye çalıştık. Buna bazı itirazlar olabilir. Örnekse, birbirinden ayrı devrim aşamaları kavramını Lenin'in 1917 Mart'ında bir yana atmasını bir türlü sindiremeyen Stalinistlerin yaptığı gibi, Rus devriminin gerçeekten de iki ayrı aşamada gerçekleştiği ileri sürülebilir; şubat 1917 devriminin "burjuva demokratik devrimi" olduğu, buna karşılık Ekim Devrimi'nin de sosyalist devrim olduğu savunulabilir. Oysa bu sadece Lenin'in Ekim Devrimi'nin hemen ardından yaptığı değerlendirmelerle değil, daha da önemlisi, o dönemin tarihsel gerçeekleriyle de çürütölmektedir. Neydi Lenin'in demokratik devrimin temel görevleri olarak gördüğü şeyler? Kırılarda feodalizmin ve serfliğin kalıntılarının temizlenmesi ve Çarlık'ın devlet aygıtının parçalanması. 1917 öncesi Lenin'e (ve bütün Bolşeviklere) göre, bu görevler tamamlanmadan sosyalizme ve proletarya diktatörlüğüne geçiş mümkün değildi. Ama işte tastamam bu görevler, 1917 şubat Devrimi'nde değil, ancak 1917 Ekim Devrimi'nden sonra ele alınabilmiş, tamamlanabilmiştir. Troçki'nin 1905'te söylediği gibi, Rus devriminin çıkış noktası olan demokratik görevler ancak proleter devriminin ürünü olarak, sosyalizme geçiş sürecinin bir parçası olarak tamamlanabilmiştir. Bu süreçte demokratik aşamanın üstünden atlanmamış ama bu aşama sosyalist aşamayla özgün bir biçimde birleşmiştir. Demokratik görevler "boşlanmamış" ama sosyalist bir inşanın görevleriyle uyum içine sokulmuş, Troçki'nin deyimiyle:

"Proletarya (...) (demokratik görevlerin ve tarım sorununun) çözümünde, kendi ekonomik politikasının esas hedeflerini göz önünde bulundurmuş, sosyalist ekonominin örgütleyebileceği en geniş alanı elinde tutmuştur." **(45)**

Modern bir burjuva devleti kurulmamış ve onun odak noktası olan bir kurucu meclis de Ekim Devrimi'nden önce değil sonra, yani proletarya diktatörlüğünün başlatılmasından önce değil, sonra ortaya çıkmış ve kısa bir süre yaşayabilmiştir. Avrupa'dakine benzer bir kapitalist gelişme yaşanmamış ama Yeni Ekonomik Politika'ya (NEP) başvurulmuştur. Rus devriminin gerçek tarihsel gelişimi, "birbirinden mantıksal ve tarihsel olarak ayrı aşamalar" düşüncesini pratikte yıkmıştır. Bundan gerekli dersleri çıkaran Lenin 1918'de şöyle diyecektir:

"(Burjuva demokratik devrimle sosyalist devrim) arasına suni bir Çin Şeddi dikmeye çalışmak, bu ikisi arasındaki sınırın proletaryanın (devrime) hazırlanma düzeyinden ve yoksul köylülerle bütünleşme derecesinden başka bir şey olduğunu söylemek, Marksizm'i iyice tahrif etmek demektir. (...) Bolşevik devriminin zaferi, (...) monarşinin ve toprak beyliği sisteminin tamamıyla yıkılması demektir (bu sistem, Ekim Devrimi'nden önce yıkılmamıştı). Biz burjuva devrimini tamamladık." (46)

1921'de aynı düşünceyi daha keskin bir ifadeye kavuşturacaktı:

"Biz, burjuva-demokratik devrimin görevlerini esas faaliyetimizin, gerçek proleter-devrimci, sosyalist faaliyetimizin bir 'yan ürünü' olarak çözdük. (...) Burjuva-demokratik reformların proleter, yani sosyalist devrimin bir yan ürünü olduğunu belirttik ve fiilen kanıtladık. Kautsky'ler, Hilferding'ler, Martov'lar (...) burjuva demokratik devrimle sosyalist devrim arasındaki bu ilişkiyi anlayamadılar. Birincisi gelişerek ikincisine dönüşür. İkincisi de, geçerken, birincisinin sorunlarını çözer." (47)

"Bu ilişkiyi" anlamayanlar sadece Kautsky'ler, Martov'lar değildir. Lenin'den sonra bütün bir Stalinist akım, Komintern'in 1925'te Çin devriminin önündeki stratejik aşamanın "proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü" olduğu ve bu amaçla işçilerin, köylülerin ve yerli burjuvazinin (bu, Bolşevizm'in 1917 öncesi perspektifinin de gerisine, Menşeviklerin perspektifine düşmek demektir)

koalisyon yapması gerektiği yolundaki tezlerinden başlayarak, aşamalar teorisini hortlatmıştır. Aşağı yukarı başlangıcından beri Stalinizm'in etki alanı içinde kalan Türkiye solu içinse, aşamalı devrim anlayışı, aşılması imkansız bir mutlak sınır oluşturmuştur. Lenin, emperyalizm çağında bir devrimin hangi aşamada kalacağı, nereye kadar ilerleyeceği, ülkenin sosyoekonomik ve teknik gelişme düzeyine değil, kitlelerin örgütlenme ve bilinç düzeylerine bağlıdır diyordu. Leninist devrim teorisinin bu en temel noktası, Türkiye'de sadece "milli demokratik devrimi", "demokratik halk devrimini" ya da "antioligarşik halk devrimini" vb. savunanlarca değil, "sosyalist devrim" tezini benimseyenlerce de anlaşılamamıştır. Öyle ki 1971 öncesinde milli demokratik devrim tezini benimseyenler, nasıl bu stratejiyi "Türkiye'nin yarı feodal ve bağımlı bir ülke" olmasına dayandırmışlarsa, sosyalist devrim tezinden yana olanlar da kendi tezlerini bunun tersine, yani Türkiye'nin kapitalist olmasına dayandırıyorlardı. Her iki safta da, stratejik çizgiyi kitlelerin politik olgunluk düzeyinden değil, dünya koşullarından (yani emperyalizm çağı olgusundan) soyutlanmış tek bir ülkenin sosyoekonomik ve teknik yapısından çıkararak bir kaba determinist anlayış hakimdi.

Sosyoekonomik gelişme aşamaları atlanabilir, somut tarihte de çok kez atlanmıştır; ama kitlelerin politik gelişme ve olgunlaşma aşamaları atlanamaz, herhangi bir öncünün, bir partinin bu politik gelişmenin zorunlu adımlarının üzerinden atlayarak, kestirme yoldan "devrim yapması" mümkün değildir. Lenin'in, Luxemburg'un ve Troçki'nin politik yöntemlerinin temeli olan bu yaklaşım, aynı zamanda *Geçiş Programı*'nın, bir geçiş talepleri sisteminin de ana ögesidir.

Dipnotlar:

1.) L. Troçki, **Programın Tamamlanması ve kullanımı** elinizdeki kitap içinde s. 253. (Ya da bkz. <http://trockist.net/index.php/2019/01/23/programin-tamamlanmasi-ve-kullanimi/>)

2.) L. Troçki, Kapitalizmin Can Çekişmesi ve Dördüncü Enternasyonal'in görevleri, elinizdeki kitap içinde s. 153. 154, 155

3.) K. Kautsky, «Amerikan ve Rus işçileri»; akt. Troçki, **Sürekli Devrim**, İstanbul 1976 (Köz Yayınları), s. 242-44

4.) Lenin, Collected Works, (Toplu Eserler), Moskova (Progress Publishers) cilt 2, s. 372

5.) Lenin, a.g.e., s. 411

6.) Lenin, CW, cilt 15, s. 56-57

7.) Lenin, CW, cilt 9, s. 84-85

8.) Lenin, CW, cilt 10, s. 77

9.) Stalin, **Bolşevizmin Tarihine İlişkin Bazı Sorunlar** (1931), Londra 1940, s. 388-392

10.) Rosa Luxemburg, «Rus Sosyal Demokrasininin örgütsel Sorunları», **Selected Political Writings**, New York 1971 (Monthly Review Press), s. 302

11.) R. Luxemburg, **Sosyal Reform ya da Devrim**, İstanbul 1975 (Maya Yayınları) s. 88

12.) R. Luxemburg, «Rusya'da Devrim», **Selected Political Writings**, (Ed.) R.

Looker, Londra 1972 (Cape) s. 118-120

13.) P. Frölich, **Rosa Luxemburg: Ideas in Action** (Eylem İçinde Fikirler), Londra 1972 (Pluto Press), s. 94

14.) Lenin, CW, cilt 15, s. 368-370

15.) R. Luxemburg, **Junius Broşürü**, New York 1971, (Harper Torchbooks), s. 166

16.) Troçki, **Sürekli Devrim**, İstanbul 1976, (Köz Yayınları), s. 205-207

17.) Troçki, 1905, Londra 1972 (Penguin), s. 64-66

18.) Troçki, Sürekli Devrim s. 224-5, 242, 236-7-8

19.) Troçki, a.g.e., s. 240, 252, 249, 244, 259

20.) Lenin, CW, cilt 9, s. 261

21.) Lenin, a.g.e., s. 412

22.) Lenin, CW, cilt 27, s. 92

23.) Lenin, Üçüncü Enternasyonal Konuşmaları, İstanbul 1976 (Koral yayınları) s. 150-151

24.) Ernest Mandel, Barış **tçinde** Bir Arada **Yaşama** ve **Dünya Devrimi**, İstanbul 1975, (Köz Yayınları)

25.) Troçki, **Sürekli Devrim** s. 290, 91, 296

26.) Troçki, a.g.e., s. 281-283

27.) Troçki, 1905, s. 66

28.) Troçki, **Sürekli Devrim**, s. 281, 283

29.) Troçki, 1905, s. 332

30.) Marcel Liebman, **Rus İhtilali**, İstanbul 1968 (Varlık Yayınları), s. 156

31.) Lenin, **Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi**, Ankara 1975, (Sol Yayınları), s. 10, 13

32.) M. Liebman, a.g.e., s. 163-4

33.) Akt. Troçki, **Stalin's School of Falsification** (Stalin'in Tahrifatlar Okulu) New York 1972, (Pathfinder Press), s. 19

34.) Troçki, a.g.e., s. 17-18

35.) Akt. Lenin, **Nisan Tezleri** içinde, s. 25

36.) Troçki, **History of the Russian Revolution** (Rus Devrim Tarihi), Londra 1965, (Sphere Books), cilt 1. s. 272

37.) Lenin, **Nisan Tezleri**, s. 20

38.) Lenin, **Uzaktan Mektuplar**, İstanbul 1975. (Ürün Yayınları), s. 9

39.) Lenin, a.g.e., s. 18, 22-25

40.) Lenin, a.g.e., s. 56-57

41.) Lenin, a.g.e., s. 57

42.) Lenin, a.g.e. s. 58-59

43.) Lenin, a.g.e., s. 76

44.) Lenin, **Nisan Tezleri**, s. 30

45.) Troçki, **Sürekli Devrim**, s. 283

46.) Lenin, **Proletarya Devrimi ve Dönek** Kautski, Ankara 1976, (Bilim ve Sosyalizm Yayınları), s. 151-2

47.) Lenin, CW, cilt 33, s. 54